

Erfgoed Magazine Alkmaar

Winter 2024 nr. 71

Eeuwenoude resten, gevonden in De Mare

Sint Pancrasser Harry Olie droeg bij aan nieuwe archeologische verwachtingskaart

Op 28 november stelde de gemeenteraad van Alkmaar de nieuwe archeologische verwachtingskaart vast. Daarop kun je lezen op welke plekken in de gemeente het aannemelijk is dat je archeologische resten vindt. De nieuwe kaart is het resultaat van hard werk van onze archeologen, samen met verschillende betrokken inwoners die hun kennis en inzichten op dit gebied met de gemeente deelden. Zoals bijvoorbeeld Harry Olie, die in de jaren zeventig de grond in De Mare onderzocht, voordat hier de nieuwbouw kwam: "Ik vond daar sporen van bewoning van vóór de jaartelling."

In september deden we een oproep met de vraag wie er met de archeologen wilde meedenken om te zien of ze niets vergeten waren. "Daar kwam een leuke fanatieke groep mensen uit voort," vertelt archeoloog Nancy de Jong. "Samen met ons team hebben zij de kaart bekeken en ons geholpen de laatste puntjes op de spreekwoordelijke i te zetten."

Verwachtingskaart

Alkmaar werkt, net als veel andere gemeenten, met een archeologische verwachtingskaart. Daarop kun je lezen op welke plekken in de gemeente het aannemelijk is dat je archeologische resten vindt. De vorige verwachtingskaart kwam uit 2016. En de gemeente was toe aan een nieuwe, actuele kaart. Nancy: "Er zijn veel nieuwe gegevens beschikbaar die ook weer nieuwe inzichten opleveren. Als gemeente hebben we een wettelijke zorgplicht voor eventuele archeologische resten in de ondergrond. En om die resten goed te kunnen beschermen, moet de kaart actueel zijn."

Hulp van inwoners

Dat inwoners daarbij kunnen helpen, lijkt misschien opmerkelijk. Want hoeveel kennis heeft een gemiddelde inwoner van archeologie? Toch zijn er veel amateur historici en -archeologen die onderzoek in Alkmaar deden voordat er een gemeentelijke archeologische dienst bestond. En de ontdekkingen die zij destijds deden, zijn bijzonder waardevol voor onze archeologen.

[Lees verder op pagina 2 >](#)

Rosanne en Ruben lopen stage bij het monumententeam

Erfgoed is hot. Dat zie je aan de belangstelling bij jonge mensen om stage te lopen bij het Erfgoedteam. Dit najaar heeft het monumententeam zelfs twee stagiaires. Rosanne Duivestein en Ruben de Smidt. Rosanne rondt dit studiejaar haar opleiding Cultureel erfgoed af aan de Reinwardt Academie en Ruben zit in het derde jaar van de opleiding Built environment, richting architectuur. Beiden kozen voor de vakgroep Erfgoed van de gemeente Alkmaar voor hun stage: "Je komt hier echt in een warm bad." [Zie verder pagina 7 >](#)

Meld je aan voor het digitale magazine met de uitgebreide artikelen op erfgoedalkmaar.nl

Eén van die amateurhistorici is Harry Olie die in de jaren zeventig voor de bouw van De Mare de openliggende grond onderzocht. Hij ontdekte dat de bewoners van deze nu vijftigjarige wijk zeker niet de eerste bewoners zijn van dat gebied. Sterker nog, hij vond resten van bewoning van voor de jaartelling.

“Eigenlijk was ik als tiener helemaal niet bezig met geschiedenis,” vertelt Harry. “Ik was een tuinderszoon in Sint Pancras. De gehele omgeving tussen Sint Pancras, Huiswaard en Koedijk, wat nu Alkmaar Noord is, was eigenlijk tuinbouwgrond. En toen dat in de jaren zeventig ging veranderen, omdat er nieuwbouw kwam, werd het werkgebied van mijn vader opeens overhoop gehaald. Een gebied waar we vroeger aardappelen en groente teelden en waar we elk slootje kenden. Ik begon me dingen af te vragen over de wordingsgeschiedenis van het gebied waar ik was opgegroeid. Op een gegeven moment zat ik bijna elke week in het Regionaal Archief voor historisch onderzoek.”

Laan van Darmstadt

“En als er dan een ontgraving was, zoals bijvoorbeeld voor het aanleggen van de Laan van Darmstadt, dan probeerde ik daarbij te zijn. Je zit daar op de strandwal van Huiswaard, dat is hoger gelegen land met duinzand. Maar om een weg aan te leggen, moet je natuurlijk afgraven tot je stevige grond hebt. En zodra je daar bent, kun je soms verkleuringen zien in het oppervlak. Zo’n verkleuring kan van een vroeger slootje, greppel of woonerf zijn, of van voormalige begroeiing op die plek. We zagen ook een cirkel, wat kon betekenen dat daar een waterput zat. Dit was in 1976 en omdat ik zag dat er serieuze sporen waren van bewoning, heb ik Prof. Dr.Cordfunke erbij gehaald. (E.H.P. Cordfunke deed tot 1990 oudheidkundig bodemonderzoek in Alkmaar, namens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, red.). Hij kreeg toen wat geld los om hier officieel onderzoek te doen. Maar in die tijd werd zo’n onderzoeksterrein nog niet afgezet. Daar kon je ‘s avonds en in de weekends gewoon bij. Dus met een vriend en mijn broertje ging ik dan op onderzoek uit.”

Oud elzenhout

“Die put is inderdaad gevonden en onderzocht. Het was een welwaterput met veenplaggen tegen het instorten, gestapeld op een fundatie van hergebruikt hout. Ik had daar nog een stukje van meegenomen, maar dat heeft mijn vader later in de haard gegooid. Uiteindelijk bleek dat mijn broertje nog wel een stuk hout van die put had. Uit onderzoek door deskundigen bleek later dat het gebruikt elzenhout was uit de periode 759 tot 883 na Christus.”

“Uiteindelijk had ik een hele verzameling aan vondsten uit dit gebied. Die heb ik jaren bewaard, maar ik heb ze nu allemaal overgedragen aan het archeologisch centrum van de gemeente Alkmaar.”

Judith Flapper en Nancy de Jong

Ook Harry's jongere broer Jacob hielp vaak bij het speuren in de grond

Foto: Fundatie van een waterput, gemaakt van elzenhout uit de achttiende eeuw

Lees het hele interview met Harry Olie op erfgoedalkmaar.nl

Nieuwe kennis in verwachtingskaart

Dankzij archeologisch onderzoek binnen en buiten de gemeente Alkmaar hebben onze archeologen sinds 2016 veel nieuwe informatie gekregen. In de huidige kaart zijn ook veel meldingen van vondsten verwerkt, die gedaan zijn door inwoners en (amateur)historici. Verder zijn er de afgelopen tijd veel digitale hulpmiddelen beschikbaar gekomen. Zoals het satellietdataportaal, digitale historische kaarten, hoogtemodellen en nog veel meer. Ook die gegevens zijn waar mogelijk verwerkt.

De nieuwe archeologische verwachtingskaart die de gemeenteraad 28 november heeft vastgesteld, wordt opgenomen in het omgevingsplan. Op die manier kunnen we straks voorwaarden verbinden aan een omgevingsvergunning. Dat er bijvoorbeeld gelegenheid moet zijn voor archeologisch onderzoek. Zo kunnen we ook in de toekomst goed blijven zorgen voor ons archeologische erfgoed.

De aanleg van de riolering in De Mare, in 1976, bood een mooie kans om onder de grond te kijken

Lezen over Alkmaars erfgoed

Bier, bruggen en het Rijksopvoedingsgesticht

Als je iets maakt of organiseert waarmee je het erfgoed in de gemeente Alkmaar onder de aandacht brengt, kun je subsidie aanvragen. Deze subsidie voor Erfgoedinitiatieven is bedoeld voor unieke activiteiten of producten, zoals een lokaal evenement, een leerzaam programma of bijvoorbeeld een boek. Vorige maand kwamen er drie boeken uit met steun uit deze subsidiepot. Marcel Deelen schreef *De stoker van de Beursplein*, die een deel van zijn jeugd doorbracht in het Rijksopvoedingsgesticht in Alkmaar, Lucas Zimmerman schreef *Bruggen geschiedenis van Alkmaar* en Wim Welberg schreef *Van 't Fortuin tot De Burg* over 129 jaar bierbrouwen in Alkmaar.

Bruggen geschiedenis van Alkmaar Lucas Zimmerman

In zijn boek *Bruggen geschiedenis van Alkmaar* vertelt

Lucas Zimmerman alles over de (nu nog) 46 bruggen in de binnenstad van Alkmaar: “Het idee is geboren rond 2010. Met de werkgroep geschiedenis van de Historische Vereniging Alkmaar, waren we bezig met een onderzoek naar straatnamen en toen kwamen we bij Regionaal Archief Alkmaar een compleet dossier tegen over de namen van bruggen in de twintiger jaren van de vorige eeuw.”

Lucas dook erin en inmiddels is er een boek van 250 pagina's met veel foto's. Het is te koop bij de Alkmaarse boekwinkels.

Van 't Fortuin tot De Burg Wim Welberg

Ook Wim Welberg dook in de geschiedenis van de familie van zijn vrouw. Deze familie, die inmiddels al enkele generaties in Brabant woont, had lange tijd een bierbrouwerij in Alkmaar. Wim: “Bij het opruimen van de zolder van mijn schoonmoeder, kwamen we zoveel materiaal tegen dat mijn interesse werd gewekt. Binnen de familie was weinig bekend over de familiegeschiedenis.

Het boek beschrijft het leven van acht generaties Witte, te beginnen bij stamvader Kasper die in 1797 de Alkmaarse brouwerij begon.

Verder in dit nummer

Toren De Terp Oudorp herontdekt	4
Uurwerkklok Grote Kerk Alkmaar vijf eeuwen bij de tijd	5
Bouwkundestudent Youri analyseert kerkgebouw	6
Rosanne en Ruben lopen stage bij Erfgoed	7
Jazzy en Jaap restaureren zeventiende-eeuws rijksmonument	8
Jordy Herfst is nieuwe adviseur Verduurzaming Monumenten	10
Tip van de Monumentenadviseur: Bio based	11
Bijzondere bodemvondst: Leren handschoen	12

Bekijk het digitale Erfgoedmagazine met de uitgebreide verhalen en meer foto's

De stoker van de Beursplein Marcel Deelen

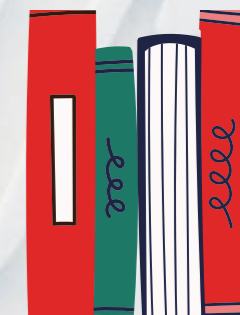
Het boek *De stoker van de Beursplein* gaat over het opmerkelijke leven van Cor Beekman. Cor was de stoker van stoomschip 'Beursplein' dat in 1941 op de Atlantische Oceaan tot zinken werd gebracht. “Hij was de opa van mijn vrouw,” vertelt auteur Marcel Deelen, maar zij heeft hem dus nooit gekend.” Toen Marcel in het leven dook van de grootvader van zijn echtgenoot, bleek Cor Beekman een man met een verhaal te zijn. En een deel van dat verhaal speelt zich af in Alkmaar. In het Rijksopvoedingsgesticht tegenover de Grote Kerk, waar nu ABN AMRO zit.

Marcel: “De leiding bestond er uit oud gevangenebewaarders en oud militairen en die hadden zo hun eigen ideeën over tucht. Er werd daar veel gestraft.”

Het boek van 364 pagina's is te bestellen bij elke boekhandel en via internet.

Lees de interviews met de schrijvers op erfgoedalkmaar.nl. Daar vind je ook meer informatie over het aanvragen van subsidie voor erfgoedinitiatieven.

Archeologen herontdekken middeleeuwse toren bij De Terp in Oudorp

Aan de Kerklaan in Oudorp staat op een verhoging, of een terp, het prachtige witgeschilderde kerkje met de toepasselijke naam De Terp. De kerk is al eeuwen een beeldbepalende verschijning in het dorp. Maar door de eeuwen heen is de kerk van gedaante veranderd. In de middeleeuwen stond er een veel grotere kerk met een grote hoge toren. En de resten van die toren, hebben onze archeologen teruggevonden. Net als het koor van de vroegere kerk. Niet door te graven, maar door te meten boven de grond.

De kerk vanuit het zuidwesten met aan weerszijden huizen. Op het dak van de kerk een ooievaarsnest. Afbeelding Regionaal Archief Alkmaar

Kerk van Oudorp gezien vanuit het zuidoosten omstreeks 1740. Het koor dat we in de bodem terug vonden, staat hier nog als ruïne achter de kerk. Afbeelding Regionaal Archief Alkmaar

Halverwege de negentiende eeuw, werd besloten de grote middeleeuwse kerk op deze plek te vervangen door een nieuwe kerk. De grote middeleeuwse toren moest in eerste instantie blijven staan. Maar zes jaar na de herbouw van de nieuwe kerk besloot de gemeenteraad de toren alsnog te laten afbreken. Dat liep alleen een beetje anders dan gepland. Tijdens de afbraak stortte de toren in, waardoor de westkant van de nieuwe kerk vernield werd en weer opnieuw moest worden opgebouwd.

Bouwhistorische tekeningen

Van de toren zijn destijds bouwhistorische tekeningen gemaakt en die zijn nog terug te vinden in het Regionaal Archief. Dus we weten hoe de toren er ongeveer uitgezien moet hebben. Als we nu de kadastrale kaart uit 1811-1831 over de luchtfoto van nu

plaatsen, kun je zien dat de toren een heel stuk uitsteekt, voorbij de huidige voorgevel van de kerk. Onze grote vraag was dus of er nog resten van de toren in de bodem te vinden zijn. Diezelfde vraag geldt voor het koor van de voormalige kerk. Op oude afbeeldingen zie je daar nog een ruïne van staan, achter de huidige kerk.

Geofysisch onderzoek

Om te kunnen zien of de resten van de toren en het koor nog in de bodem zitten, riepen we de hulp in van Ferry van den Oever van Saricon, voor een geofysisch onderzoek. Daarmee kun je in de bodem kijken zonder te graven, maar door het meten van contrastverschillen. Voor dit onderzoek werd de grondradar ingezet. Een grondradarsysteem zendt en ontvangt elektromagnetische pulsen. Zo kun je inzicht krijgen in de opbouw van de bodem en eventuele ondergrondse structuren. Tijdens de meting maakt het systeem eigenlijk constant dwarsdoorsnedes van de bodem, die de computer omrekent tot kaartbeelden. We hebben gemeten in het hele gebied rondom de kerk, op zoek naar de resten van de

toren en het oude koor. Maar ook om te kijken en of we misschien iets konden zien van de bodemopbouw van de terp.

Resultaat

We zijn gewend even te moeten wachten op de resultaten van geofysisch onderzoek. Maar dankzij het gebruik van het allernieuwste grondradarsysteem, waren de resultaten nu meteen duidelijk. En heel positief!

Nancy de Jong, archeoloog

Lees het hele verhaal op erfgoedalkmaar.nl

Ferry van den Oever van Saricon BV in actie met de grondradar voor de kerk

Vijf eeuwen bij de tijd

Feest voor de uurslagklok van de Grote Sint Laurenskerk

Komend jaar vieren we een bijzonder klokkenjubileumjaar. De uurslagklok van de Grote Sint Laurenskerk is dan een half millennium oud. Niet de oudste klok van Alkmaar, en ook niet de grootste en zwaarste ooit, maar nog steeds respectabel van ouderdom, formaat en gewicht. De klok is gegoten in 1525 en heeft een doorsnee van bijna anderhalve meter en een gewicht van 2 ton. Het was vijfhonderd jaar geleden een cadeau van de abt van de Abdij van Egmond aan de gemeente Alkmaar. Onze stadsbeiaardier Christiaan Winter neemt ons mee in de geschiedenis.

Luidklokken maken al eeuwen deel uit van de soundscape van Alkmaar. Als je in de Langestraat de klokjes van het stadhuis hoort, weet je dat er een huwelijk gesloten is. De klokken van de Laurentiuskerk aan het Verdronkenoord roepen nog altijd de gelovigen naar het gebedshuis. De carillons van de binnenstad laten op gezette tijden van zich horen. En de kaasbel – hoewel technisch gesproken geen klok – markeert traditioneel het begin van de kaasmarkt. De Gemeente Alkmaar heeft een waardevol klokkenbestand met klokken uit de afgelopen vijf eeuwen. De oudste klok komt uit 1511. En je vindt hem in Koedijk, waar de klok zomaar open en bloot in een metalen stellage uit 1960 hangt.

De grootste klok die Alkmaar ooit heeft gekend, woog maar liefst 3000 kilo. Hij hing in de Waagtoren, tot er in 1684 een nieuw carillon kwam. De klok moest ter plekke in stukken geslagen worden om hem uit de toren te kunnen verwijderen. Zonde.

Uurslagklok

Komend jaar vieren we een belangrijk klokkenjubileumjaar. De uurslagklok van de Grote Sint Laurenskerk is dan een half millennium oud. Niet de oudste klok van Alkmaar dus, en ook niet de grootste en zwaarste ooit. Maar nog steeds respectabel van ouderdom, formaat en gewicht. De klok is gegoten in 1525, heeft een doorsnee van bijna anderhalve meter en weegt 2 ton.

Het was een cadeau van Meinard Man, de toenmalige abt van de Abdij van Egmond. Hij schonk de klok vijfhonderd jaar geleden

Foto boven: De slagklok in het vieringorentje van de Grote Kerk, tijdens de restauratie in 2014/2015

Foto onder: Klokkenstoel in Koedijk (foto's: Christiaan Winter)

aan de stad Alkmaar. In die tijd, het begin van de zestiende eeuw, was de Abdij van Egmond een belangrijk en welvarend centrum van kennis en cultuur. De klok werd gegoten door Jasper Moer uit Den Bosch. Geen onbekende van abt Meinard Man, want Moer had voor de Egmondse Abdij ook al zes klokken gegoten.

Voorouders

De uurslagklok van de Grote Kerk kan niet geluid worden. Het vieringorentje waar de klok in hangt, is te klein om de hele klok te laten bewegen.

Maar sinds het begin van de zestiende eeuw geven de slagen op de klok de uren aan. Stel je voor: je voorouders hoorden 500 jaar geleden precies dezelfde klokslag als wij nu. Zo overbrugt deze klok de eeuwen en verbindt hij generaties. De klok kan wel geklept worden. Dan laat je de klepel een aantal keren achter elkaar slaan aan één kant van de klok. Dat gebeurt bijvoorbeeld op 4 mei (langzaam) en op 8 oktober (snel).

Deze klok van Jasper Moer is de grondtoon van het Alkmaars stadsgeluid. Altijd aanwezig markeert de klok het ritme van de tijd.

Christiaan Winter, stadbeiaardier

Claes Jacobsz van der Heck (1575/1581-1652) – Gezicht op de abdij (Rijksmuseum)

Studenten kijken naar gebruik kerkgebouwen voor de toekomst

Op zoek naar de blik van generatie Z

Jan Zwart, voorganger
Apostolisch Genootschap

Yuri Jansen, student Bouwkunde

Studenten Bouwkunde duiken in de toekomst van de Alkmaarse kerken. Het is een bijzondere samenwerking tussen Hogeschool Inholland, gemeente Alkmaar en de eigenaren van kerkgebouwen in de gemeente. Alles rondom de vraag: Hoe bewaren we de kerken in de gemeente Alkmaar voor de toekomst? Ook als daar minder of zelfs helemaal geen religieuze activiteiten meer plaatsvinden. Op verzoek van het kerkbestuur kijken studenten naar de mogelijkheden en naar de aard van het gebouw. Zo maakte vierdejaars student Bouwkunde Yuri Jansen een analyse van het kerkgebouw van het Apostolisch Genootschap aan de Picassolaan in Alkmaar: "Het huidige gebouw is te groot voor wat ze nu doen."

De samenwerking is enkele jaren geleden ontstaan, toen de Kerkvisie voor de gemeente Alkmaar werd gepresenteerd. Een levend document waarin de kerkeigenaren samen met de gemeente en andere betrokken partijen voortdurend samen zoeken naar de mogelijkheden om de gebouwen in gebruik te houden en te bewaren voor de toekomst. Studenten Bouwkunde kunnen hier een rol in spelen door de gebouwen te analyseren en te kijken naar nieuwe mogelijkheden om het gebouw anders of optimaler te gebruiken.

Ontwerpanalyse

Youri Jansen maakte een ontwerpanalyse van het kerkgebouw van het Apostolisch Genootschap aan de Alkmaarse Picassolaan. Een modern kerkgebouw met, net als de meeste andere kerken, een gemeenschap die de laatste jaren kleiner wordt.

Wat was jouw eerste indruk van deze kerk?

"Net als veel anderen waarschijnlijk, denk ik bij kerk het eerst aan zoiets als de Grote Kerk van Alkmaar. Dit is een heel ander gebouw maar het is dus ook een kerk. Gebouwd in 1980. Als je kijkt naar de vorm, zie je een rechthoek met daarop een trapezium, een rechthoek met twee schuine zijden. Naar mijn idee een kerk waarbij vooral de functie voorop stond bij het ontwerpen. Het gebouw is ontworpen voor een optimaal gebruik en daarna is pas gekeken hoe dat constructief mogelijk gemaakt kon worden. Daardoor is de constructie ondergeschikt aan het gebruik."

Foto links: Het kerkgebouw van het Apostolisch Genootschap: een rechthoek met een trapezium erop.
Foto rechts: Het interieur van de kerk

En als je dan kijkt naar het gebouw in de omgeving, dan zie je dat het niet erg afsteekt. Dat zei Jan Zwart, de voorganger, ook: het gebouw ernaast is een woongebouw en dat heeft hetzelfde metselwerk en bijna dezelfde bouwhoogte. Terwijl een kerk meestal hoog boven de omgeving uitsteekt."

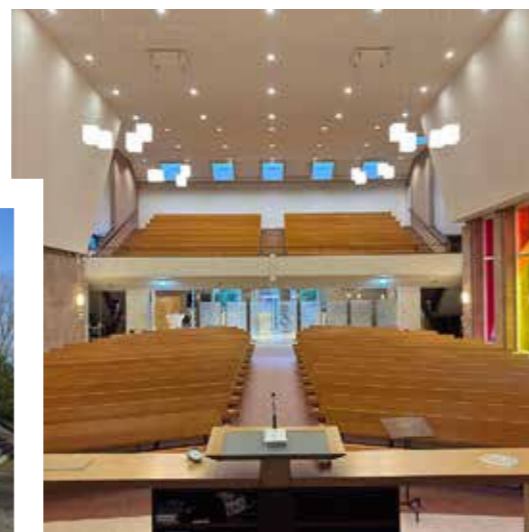
Te groot

"Behalve de grote zaal zijn er nog verschillende aparte ruimtes, zoals een grote bijzaal en meerdere vergaderruimtes. Het huidige gebouw is eigenlijk te groot geworden voor wat ze nu doen. En buiten de diensten en enkele andere activiteiten om, staat het gebouw vaker leeg."

Het Apostolisch Genootschap is één van de twaalf kerkeigenaren die dit collegejaar hun kerk aan een onderzoek door de studenten laten onderwerpen. Jan Zwart, voorganger: "We hebben ook bijgedragen aan de Kerkvisie, een belangrijk proces voor Alkmaar. Bepaalde kerken wil je natuurlijk behouden. Denk maar even aan de sloop van de Dominicuskerk aan de Laat, de grootste misser aller tijden. Daar had je zoveel moois mee kunnen doen! Wij hebben een heel ander soort kerkgebouw. Maar dan nog kun je naar het gebruik kijken. Kerkgebouwen kunnen naast hun oorspronkelijke gebruik ook een belangrijke functie hebben voor de sociale cohesie in de stad. Die mogelijkheden willen we onderzoeken en daarom doen we hier graag aan mee. Ook omdat we de visie hierop willen horen van jongeren. De blik van generatie Z. Wat zouden zij ervan vinden om deze gebouwen daarvoor in te zetten?"

Judith Flapper

Lees het hele artikel op erfgoedalkmaar.nl

Rosanne en Ruben lopen stage bij het monumententeam

Over de toekomst van het molenambacht en het digitaliseren van erfgoed

< vervolg van pagina 1

Kozen jullie bewust voor een stage bij een gemeente?

Ruben: "Ik koos vooral heel bewust voor erfgoed. En dat dat in dit geval bij een gemeente is, is voor mij mooi meegenomen. Ik heb een chronische longaandoening, waardoor ik geen hele dagen kan maken en daar gaat de gemeente heel relaxt mee om."

Rosanne: "Ik had in eerste instantie zeker niet aan een gemeente gedacht, want ik had altijd het idee dat ik de museumwereld in zou gaan. Daar is mijn opleiding ook heel erg op gericht. Maar ik wilde sowieso iets met Alkmaar omdat ik daar woon en ik de meeste verbinding voel met deze stad. Ik dacht aan het Stedelijk Museum Alkmaar maar toen ik een keer in gesprek was met onze burens, wezen zij mij op de vakgroep Erfgoed van de gemeente. Ik heb ze benaderd en mocht meteen komen praten. En in dat gesprek ontdekte ik eigenlijk dat ik meer heb met immaterieel erfgoed."

Nu zijn monumenten en archeologie niet direct immaterieel...?

"Nee, dat klopt. Maar ik heb in mijn eerste jaar op de academie onderzoek mogen doen naar het maken van kaas op schapeboerderijen. En dat is me steeds bijgebleven! Ik vond dat zo leuk, die verbinding tussen het ambacht en de plek. En toen ik dat vertelde in het gesprek met het erfgoedteam, kwamen we uit op het molenambacht. Er zijn veel molens en molenaars in de gemeente Alkmaar. En het vak van molenaar is het eerste ambacht dat ook

Rosanne onderzoekt het molenambacht en Ruben doet een beroepsoriënterende stage. (Foto's: Rover Images | Rob Verhagen)

op de UNESCO lijst staat voor werelderfgoed. Hoe kun je dat bestendig maken voor de toekomst? Dat mag ik gaan onderzoeken. Dus ik ben me alvast gaan verdiepen in het ambacht en we hebben een tochtje gedaan langs een heleboel molens in de gemeente. Onder begeleiding van Christiaan, onze stagebegeleider, als bouwkundige gids."

Waar bestaat jouw stage uit, Ruben?

Ruben: "Voor mij is dit een beroepsoriënterende stage, zoals dat heet. Ik heb geen opdracht, maar ik moet vooral meelopen en zoveel mogelijk leren. Verder help ik het team met de opstartfase van het digitaliseren van het erfgoed in Alkmaar. Het is de bedoeling zoveel mogelijk fysieke erfgoedobjecten in een 3D-computeromgeving te zetten. Ik heb vóór deze studie een IT-opleiding gevolgd dus ik heb veel kennis op dat gebied waar ik het team mee van dienst kan zijn. Zo maken we gebruik van programma's als LIDAR, fotogrammetrie en laser."

Lees het hele interview met Rosanne en Ruben op erfgoedalkmaar.nl

Volg jij Erfgoed Alkmaar al op Facebook en Instagram?

Volg jij Erfgoed Alkmaar al op Facebook en Instagram? Hier vind je, behalve elke week een verse Vondst op Vrijdag en een verrassend Detail op Dinsdag, nog veel meer waardevolle foto's, filmpjes en wetenswaardigheden over erfgoed in Alkmaar.

Zin om iets leuks te doen? Check de Erfgoedagenda!

In de Erfgoedagenda voor de regio Alkmaar vind je evenementen die over erfgoed gaan óf die in een monument plaatsvinden. Van exposities en lezingen tot en met concerten en rondwandelingen. Ben je zelf organisator? Je kunt je evenement gratis plaatsen!

Jazzy en Jaap restaureren zeventiende-eeuws rijksmonument

“Het vinden van het oude houtskelet was voor ons de jackpot!”

Anderhalf jaar geleden kregen Jazzy de Groot en Jaap Bernaert de sleutel van een zeventiende-eeuws rijksmonument aan het Verdronkenoord in Alkmaar. Jazzy restaureert schilderijen van oude meesters en is huismeester van het Huis van Achten en Jaap is modellenmaker en eigenaar en bewoner van een oud pakhuis aan de Spanjaardstraat dat hij eigenhandig verbouwde. Twee ‘binnenpoorters’ met een groot hart voor oude, liefst zeventiende-eeuwse huizen. Toen de mogelijkheid zich voordeed het grachtenpand aan het Verdronkenoord te kopen, twijfelden ze geen moment. Het was het begin van een ontdekkingstocht vol verrassingen.

“We zitten nu midden in een heel intensieve verbouwing,” vertelt Jazzy als we een bezoekje brengen aan het huis aan het Verdronkenoord. “We zijn nu op het punt dat eigenlijk al het hoog monumentale nog staat en we weer op gaan bouwen, waarbij veel oude elementen worden teruggebracht. Dus het is erg kaal, allemaal.”

Jaap: “Ja, er is veel werk aan de winkel, maar er is ook al veel gedaan. Ik ben bijvoorbeeld druk bezig met het maken van de korbelen, zoals ze er waarschijnlijk vroeger uitzagen. Ik heb een achtergrond in het maken van gietmallen. Dus gewend om te werken met hout en verschillende andere materialen. We hebben daar heel goede gesprekken over gehad met Erfgoed en ik heb akkoord gekregen om dit zelf te mogen doen.”

Foto boven: Het huis vanaf de achterkant met de zeventiende-eeuwse verdiepingsvloer

Foto links: Jazzy en Jaap met de hondjes voor hun zeventiende-eeuwse pand

Jaap maakt de houten korbelen van oud eikenhout

Pellen

Jazzy: “Ja, heel leuk! We hebben allebei nog nooit van ons leven een rijksmonument gerenoveerd, dus we wisten echt niet hoe dat werkt. We spreken de taal dan misschien wel vanuit ons werk, maar het zelf doen is een ander verhaal. Toen we na de aankoop contact opnamen met de vakgroep Erfgoed van de gemeente, kwam Anne Pauptit, monumentenadviseur, meteen kijken. Hij gaf aan dat we alvast mochten beginnen met pellen. Het gips weghalen, dan. Gelukkig vertrouwde hij er na onze gesprekken wel op dat we geen rare dingen zouden doen.

Dus wij gingen pellen en Anne kwam af en toe langs. Dan overlegden we en dacht hij mee. We vroegen Rob de Vries erbij als restauratie architect. Die is ook bouwhistoricus, dus hij kon ook een waardstelling maken. Daarin wordt aangegeven wat monumentaal is en wat dus behouden

Jaap en Jazzy in de toekomstige slaapkamer

moet blijven. Er zat bijvoorbeeld een uitbouw aan die we eraf wilden. Die was later aangebracht maar wel beschermd. Uiteindelijk is na zorgvuldig overleg en afwegen besloten dat we een nieuwe uitbouw mogen maken.

Toen we het huis kochten stond er eigenlijk een soort gipsen doos in, waar de kamers in waren gemaakt. Dus twee verlaagde plafonds en twee voorzetwanden. Die zijn we gaan pellen en toen ontdekten we dat het zeventiende-eeuwse houtskelet er nog wel in zat. Dat was voor ons echt de jackpot!”

Dwarskap

Jaap: “Ja, we sluiten niet uit dat hier een dwarskap heeft gestaan. Een huis met het dak in lijn met de straat. Dat kwam ook naar voren uit het archeologisch onderzoek dat hier is gedaan toen de vloer net open lag. Er ligt hier nog een fundering die waarschijnlijk de achtergevel is geweest van dat pand met dwarse kap. Waarschijnlijk hadden de mensen die hier toen woonden het perceel opgedeeld in drie verschillende woningen.”

Jazzy: “Er zijn ook monsters genomen van de oudste balken, voor dendrochronologisch onderzoek. Dat heeft Jeroen van der Kuur gedaan, de bouwhistoricus van het erfgoedteam. Ze kunnen aan de jaarringen zien hoe oud het hout is. En ook die uitslag klopt met wat we al gedacht hadden, dat dat huis is gebouwd in het eerste kwart van de zeventiende eeuw...”

Doorkijkje door het huis naar de tuin

Lees meer over het avontuur van Jazzy en Jaap, het jaarringenonderzoek en de archeologische bevindingen op erfgoedalkmaar.nl

Judith Flapper

Een maquette van de toekomstige uitbouw

De archeoloog

“Jazzy en Jaap belden ons nadat de aannemer de vloer van het bestaande huis had gesloopt,” vertelt archeoloog Rob Roedema van het Erfgoedteam. “Toen waren er eigenlijk al verschillende oude muren te zien. Dat hebben we allemaal schoongemaakt, onderzocht, opgetekend en gefotografeerd. We denken dat de oude achtergevel en het achterhuis deel uitmaakten van drie huizen die met het dak parallel stonden aan het verdronkenoord. Jazzy had al wat vooronderzoek gedaan en zij had dit al gezien op de kaart van Drebber uit 1597. Op de kaart van het kadaster uit 1832 zien we een situatie met panden haaks op het Verdronkenoord, zoals de situatie nu is. Die situatie moet ergens in de zeventiende eeuw gecreëerd zijn. De tuin van Verdronkenoord 101 loopt, ook nu nog, dóór achter nummer 99. En in 1832 was er blijkbaar ook nog een klein deel tuin achter nummer 97! Dat kan alleen als op dat moment alle drie de panden van dezelfde eigenaar waren.

Van dit soort onderzoeken leren we veel over de stad. Dus wij zijn heel blij als mensen zoals Jazzy en Jaap ons bellen als ze gaan verbouwen en de grond open gaat. Wat nog mooier zou zijn, is als we nog een beerput vinden. Van de spullen die je daarin vindt, leer je nog veel meer. Misschien in een later stadium als de grond achter de woning opengaat...”

De bouwhistoricus

“We hebben vijf monsters genomen van de balken van de verdiepingsvloer,” vertelt Jeroen van der Kuur, bouwhistoricus bij het Erfgoedteam. Van twee balken konden we de leeftijd vaststellen. Eén balk is van rond 1619 en een andere komt uit ongeveer 1585, allebei plus of min vijf jaar. De drie andere balken zijn gekapt na 1614, na 1454 en na 1622. Preciezer kunnen we dat niet zeggen, omdat er geen spinthout is gevonden op de monsters. Dat is het buitenste deel van de boom en dat heb je nodig om te bepalen wanneer de boom is gekapt. De balken hebben dus verschillende leeftijden, maar we denken dat ze tijdens dezelfde bouwphase zijn aangebracht en dat het ging om hergebruikt hout. De decoraties van de houten constructie wijzen op een bouw van het huidige huis in het eerste kwart van de zeventiende eeuw. Dat betekent dat de constructie van het huis ouder is dan de voorgevel, waarin een gevelsteen zit uit 1677.”

Jordy Herfst is adviseur verduurzaming monumenten

“Ik nodig alle monumenten-eigenaren uit om met hun vragen te komen”

In september sloot Jordy Herfst zich aan bij de vakgroep Erfgoed van de gemeente Alkmaar, als Adviseur Verduurzaming Monumenten. Met vragen over het energiezuinig maken van je monument kun je vanaf nu bij hem terecht.

Wat ik doe?

“Als adviseur verduurzaming monumenten adviseer ik eigenaren van monumenten en beeldbepalende panden, zowel zakelijk als particulier. Zij kunnen bij mij terecht met al hun vragen over het verduurzamen van hun monument. En over de subsidies en regelingen vanuit de rijksoverheid, de provincie en gemeente. Daarnaast adviseer ik onze eigen organisatie over het verduurzamen van het eigen monumentale vastgoed. Zoals bijvoorbeeld het Waaggebouw, het Kruithuisje op het Bolwerk en enkele molens, zoals de molen van Piet.

En op de grotere schaal ben ik betrokken bij het hele uitvoeringsprogramma waarin de gemeente, samen met het rijk heeft gezegd: we moeten die CO₂-reductie behalen. Zo draag ik bij aan een nog duurzamere toekomst van ons monumentale erfgoed.”

Wat mij beweegt?

“In een ver verleden zou ik ‘sport’ hebben geantwoord, maar door mijn grote nieuwsgierigheid naar bouwgeschiedenis en de bouwkunst om mij heen, ben ik in aanraking gekomen met het restaureren en transformeren van monumentaal erfgoed. Het besef dat er verschillende tijdslagen zijn in een stad die iets zeggen over de samenleving, dat vind ik heel interessant en ook belangrijk om te bewaren. Ik heb ontdekt dat elk monument een eigen uniek verhaal heeft... Ik ben altijd bezig geweest met het zoeken naar de balans tussen het behoud van de monumentale waarden en de wensen die er natuurlijk zijn om er comfortabel te wonen of werken. Het is deze puzzel die mij dagelijks beweegt bij het verduurzamen van monumenten. Het zet mij aan om met een bredere blik te zoeken naar de best passende mogelijkheden voor het monument, de eigenaar en de gebruiker.”

De meeste indruk op mij maakte...

“Ik denk dat mijn collega’s van de gemeente Alkmaar de meeste indruk op mij maakten. Ik heb het gevoel dat op elke positie binnen de gemeente met passie en liefde wordt gewerkt, we behartigen allemaal de belangen van de inwoners. De sfeer is verrassend casual, zo onderling in een fris stadskantoor. Er is totaal geen sprake meer van lange muffige stoffige gangen en gesloten deuren. Waar ik in de praktijk gewend ben om altijd ‘nee, tenzij...’ te horen, is het hier in principe ja. Ja, we gaan kijken of we het mogelijk kunnen maken met elkaar. Dus ik nodig alle monumenteneigenaren uit om met vragen te komen over verduurzaming. Ik ga graag met ze in gesprek. Het liefst aan de keukentafel met een kop koffie. Zo leer ik meteen mijn nieuwe woonplaats beter kennen, inclusief de geschiedenis en de verhalen.”

Vragen over verduurzaming van je monument? Stuur een e-mail naar erfgoed@alkmaar.nl

Lees het uitgebreide interview met Jordy op erfgoedalkmaar.nl

TIP VAN DE MONUMENTENADVISEUR

Isoleer natuurlijk

Isoleren is van alle tijden. In de loop van de eeuwen waren er allerlei verschillende manieren van isoleren. Afhankelijk van de periode, de beschikbare materialen en de bouwtechnieken. Het gebruik van natuurlijke materialen was toen vanzelfsprekend, want er was niet anders. Nu is het isoleren met natuurlijk (of biobased) materiaal weer helemaal terug. En zeker voor monumenten is dat een goed idee!

Een zoldervloer, geïsoleerd met houtkrullen (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Tot en met de negentiende eeuw was isoleren niet, zoals nu, de dagelijkse praktijk. Gebouwen werden alleen geïsoleerd tegen de kou. Wel probeerden ze ook op andere manieren het wooncomfort te verhogen. Met eenvoudige middelen zoals gordijnen, tapijten, luiken en blinden kon je het klimaat binnen een stuk aangenamer maken.

Isolerend hooi onder een vloer, tegengekomen tijdens een restauratie (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Biobased isolatiemateriaal (Blue City - foto: Jacqueline Fuijkschot)

Voordelen van biobased isoleren

- **Biobased materiaal is meestal dampopen.** Veel biobased isolatiematerialen zijn dampopen. Dat betekent dat ze vocht kunnen opnemen en afstaan zonder dat je condensatieproblemen krijgt. Dat is essentieel in oude gebouwen, waar vochtproblemen al snel kunnen leiden tot schade aan de historische structuren.
- **Het gaat goed samen met oude bouwmaterialen.** Biobased materialen hebben vaak vergelijkbare eigenschappen als de oorspronkelijke materialen in historische gebouwen, zoals hout of leem.
- **Biobased materialen zijn duurzamer.** Biobased isolatiematerialen zijn vaak milieuvriendelijker, zowel bij de productie als bij de uiteindelijke afbraak.
- **Goed voor de gezondheid en het binnenklimaat.** Biobased isolatiematerialen dragen bij aan een gezond binnenklimaat. Dit omdat ze weinig tot geen schadelijke stoffen uitstoten. Bovendien reguleren ze de vochtigheid in een ruimte, wat schimmelvorming kan voorkomen.
- **Geschikt voor hergebruik en circulariteit.** Omdat biobased isolatiematerialen van hernieuwbare bronnen komen kunnen ze vaak aan het einde van hun levensduur gemakkelijk worden gerecycled of gecomposteerd.

Christiaan Griffioen, monumentenadviseur

Lees meer op erfgoedalkmaar.nl

PUR, PIR of biobased?

Biobased isolatiemateriaal wordt gemaakt van natuurlijke, hernieuwbare grondstoffen. Voorbeelden zijn houtvezel, kurk, hennep, vlas, schapenwol, cellulose (vaak gerecycled papier) en stro. Deze materialen worden vaak gekozen vanwege hun milieuvriendelijke eigenschappen. Ze zijn biologisch afbreekbaar en tijdens hun productie en tijdens het gebruik stoten ze minder CO₂ uit dan conventionele, isolatiematerialen die op aardolie zijn gebaseerd. Zoals polystyreen, polyurethaan (PU) en PIR.

BIJZONDERE BODEMVONDST

De verloren handschoenen van het Baanpad

Na de zijden handschoenen van de vorige keer, gevonden bij een opgraving in Alkmaar, aan het Luttk Oudorp in 1994, koos Karin Beemster deze keer voor een leren handschoenen als Bijzondere bodemvondst. Deze handschoenen zat tussen oud stadsafval dat gestort was als ophoging langs de oever van de Baansingel en het Zeglis. Onze archeologen konden hier in 1999 terecht voor onderzoek na de sloop van enkele gebouwen en vóór de bouw van nieuwe woningen. Net als de zijden handschoenen van de vorige keer, is ook de leren handschoenen een luxe exemplaar.

Naast restanten van schoenen, komen bij opgravingen in Alkmaar soms ook andere leervondsten naar boven. Zoals bijvoorbeeld riemen, mescheden en beursjes. Een leren handschoenen kom je niet vaak tegen, dus als dat een keer gebeurt, is dat best bijzonder. De archeologen hadden bij een opgraving in 1990 aan de Breedstraat in Alkmaar overigens wel een keer een fragment van een leren handschoenen gevonden. Die was gemaakt geitenleer.

Rundleer

De handschoenen van het Baanpad is gemaakt van soepel rundleer en komt uit circa 1550/1575. Het is een linker handschoenen en hij is niet meer helemaal heel. Hij heeft vier vingers, maar de duim ontbreekt. De handschoenen is uit één lap leer gesneden. Hiervoor werd de omtrek genomen van twee maal de hand. Zoals je kunt zien op de foto van de opgevouwen handschoenen. Vervolgens werd de duim als apart onderdeel aan de handschoenen genaaid. Je kunt de naaigaatjes voor de inzet van de duim nog zien, net als aan de rand bij de pols, bedoeld om de rand te versterken. Ook tussen de vingers zie je die gaatjes. Die waren bedoeld voor de fourchettes. Dat betekent eigenlijk vorkjes, vanwege de vorm. Maar het zijn losse kleine stukjes leer die tussen de vingers worden genaaid voor meer bewegingsvrijheid.

Onze handschoenen heeft daarnaast nog een rond gaatje voor een leren koordje, bedoeld om de twee handschoenen bij elkaar te houden.

Dameshandschoenen

Als we het meetlint erbij pakken, zien we dat de langste vinger 8 cm lang is, net als de rug van de handschoenen. De totale lengte van de handschoenen is 20 cm. Gezien deze maten, is de kans groot dat de handschoenen van een vrouw is geweest.

En een handschoenen spreekt blijkbaar tot de verbeelding, want er zijn best veel spreekwoorden waarin hij is verwerkt:

De handschoenen voor iemand opnemen; met de handschoenen trouwen; zo gedwee zijn als een zeemlers handschoenen.

En ik geef jou als lezer nu spreekwoordelijk de hand. Want dit was de laatste editie van mijn rubriek in dit magazine. Met veel plezier heb ik al die jaren steeds een tipje van de sluier uit ons depot voor je opgelicht!

2

Karin Beemster, depotbeheerder

Karin Beemster gaat met pensioen. In het volgende nummer haar afscheidsinterview.

1

- 1 Linker handschoenen gevonden aan het Baanpad
- 2 De handschoenen uitgevouwen
- 3 Portret van een dame met handschoenen uit de zestiende eeuw

Literatuur:

Willemsen, A., 2015
Honderden...Van hand tot hand, Handschoenen en wanten in de Nederlanden voor 1700, Zwolle

Colofon

Erfgoed Magazine Alkmaar is een gratis uitgave van de gemeentelijke vakgroep Erfgoed Alkmaar.

Afbeeldingen Uit eigen collectie i.s.m. Regionaal Archief Alkmaar, Joop Elsinga, Ritske Velstra en Judith Flapper.

Opmaak & vormgeving Delta3

Druk ADC Nederland, 's-Hertogenbosch.

(Eind)redactie en interviews Judith Flapper, Allesinbalans.nu

Contact en tips voor de redactie erfgoed@alkmaar.nl

GRATIS abonnement Meld u aan op erfgoedalkmaar.nl voor de digitale nieuwsbrief. Mail naar erfgoed@alkmaar.nl voor het papieren magazine.

Voor uitgebreide artikelen en meer erfgoedverhalen erfgoedalkmaar.nl

Alles over regelgeving en subsidies alkmaar.nl

Erfgoed Alkmaar